

PIŠE

Marijan David Vajda

A M E R I Č K I S A N

HOLLYWOOD

Jewish immigrants came from the shtetls and ghettos out to Hollywood....in this magical place that had no relationship to any reality they had ever seen before in their lives, or that anyone else had ever seen, they decided to create their idea of eastern aristocracy.....

The American dream - is a Jewish invention.

Jill Robinson

ražeci filmove za Jevrejski Filmski Festival Beograd kroz svoju filmsku biblioteku, naišao sam na jednu meni dragu knjigu: "An Empire of Their Own - How

the Jews invented Hollywood" by Neal Gabler. S obzirom na to da danas Jevreji čine samo dva procenta ukupnog američkog stanovništva, sa tendencijom da se taj procenat smanjuje, postavlja se pitanje zašto su Jevreji tako istaknuti u Hollywoodu? Zašto su tako uspešni? Da li je jevrejska kultura povezana sa filmom? Da li postoji tradicija jevrejskog pripovedanja koja daje Jevrejima vodeću ulogu u filmskoj industriji? U jevrejskim domovima priče i knjige obično igraju veliku ulogu. Charles Lewinsky, uspešan scenarista i romanopisac, naglašava vrednost pisanja koja je uvek imala za ljude od knjige. "Čitanje je oduvek bilo važno u judaizmu, i gde god je puno čitanja, postoji veća šansa i za pisanje". Obrazovanje je vredna roba u judaizmu. Ne samo zbog duge tradicije biblijskog tumačenja, nego i zbog toga što se obrazovanje

može poneti svugde. "Za ljude koji su progonjeni u istoriji to je važan faktor". Ali glavni razlog njihovog uspeha nije pisanje tradicije. Odlučujuću ulogu su imali društveni uslovi u SAD. Harry Cohn, William Fox, Carl Laemle, Louis B. Mayer, Jack and Harry Warner, Adolph Zukor, osnivači glavnih studija 1910-ih i 1920-ih godina: Universal, Paramount, Columbia, Metro Goldwyn Mayer i Warner Brothers zajedno su stvorili ono što se i danas zove Hollywood. Biografije generacije osnivača su slične, svi su imigranti ili deca imigranata. Ljudi skromnog porekla koji su želeli da pobegnu od diskriminacije i progonjenja iz zemalja istočne Evrope, tražeći sreću u zemlji neograničenih mogućnosti. Pored tekstilne industrije, film je je bio jedan od retkih poslova koji je u to vreme bio dostupan Jevrejima u SAD. Film je imao veoma različit status na početku. U katoličkim zemljama film je od početka bio ozbiljna umetnička forma.

Jozef Fon Šternberg i Marlen Dietrich

U Francuskoj je srednja klasa investirala u film, u Italiji je aristokratija bila glavni donator. U protestanskoj-puritanskoj Americi film je bio sumnjiv i loš posao. Bioskopa nije bilo, već "playhouse" automata gde se samo stojeći mogao videti kratak isečak filma. Dok su se u Evropi 1910-ih godina snimali igrani filmovi, film je u SAD bio nešto više od kratke vašarske atrakcije, posebno za imigrante koji nisu govorili engleski. Opisan kao "dodgy" posao, filmski posao nije bio privlačan poznatim Amerikancima. Čak i Thomas Edison, koji je sebe smatrao pronalazačem filma, u njemu nije video nikakvu kulturu, samo prvenstveno tehničko postignuće čije patente je ljubomorno čuvao. To je pružilo šansu socijalno marginalizovim grupama kao što su bili jevrejski imigranti. Činjenica da su Jevreji bili uspešni, nije samo zbog svoje brojnosti; hiljade imigranata su morali od nečega da žive. U to vreme Jevreji su imali važnu ulogu u mnogim zanimanjima koja su se smatrala nepristojnim, od filma do boksa, do mafije. Hanno Loewy, director Jevrejskog muzeja u Austriji pominje i industriju ploča. "Istorija filma i muzičke industrije je gotovo identična. U oba slučaja Jevreji čine pronalasku Edisona, fonografom i filmskom kamerom, masovnim medijima". Situacija je slična u Nemačkoj, gde je film bio kritički posmatran, a Jevreji su, za

Ernest Lubitsch

razliku od Francuske i Italije, privukli mase u bioskope. To je ironija istorije da su jevrejske filmadžije, kao što su Ernst Lubitsch, Josef von Sternberg ili Fred Zinnemann, koji su oblikovali

Robert Siodmak

nemačku kinematografiju 1920-ih i 1930-ih, kasnije emigrirali u Hollywood, gde su imali veliki uticaj. Lubitsch, "Vajmarska zvezda", otišao je 1922. godine a deceniju kasnije i mnogi drugi, kao Billy Wilder i Robert Siodmak bežeci od nacista. Za Hollywood, ovaj masovni transfer talenata bio je božiji dar. S' druge strane, nemački film se nikad nije oporavio od tog gubitka. "Jevreji su shvatili vrlo rano da treba ujediniti zabavu i posao" kaže Hanno Loewy. Iako ovo zvuči kao antisemitski kliše, može se tumačiti i pozitivno: "To je super ako imate mogućnost videti nešto lepo i to dati drugima". Nemački film je bio privlačan za sve imigrante. Konačno, zar nisu svi Amerikanci imigranti? Jevreji su proizvodili filmove za publiku iz koje su sami poticali. Želja za prihvatanjem se takođe odrazila na filmove. U svojoj knjizi Gabler kaže da su holivudski Jevreji u filmu videli ne samo mogućnost društvenog napretka. Shodno tome, pokušali su vašaarsku atrakciju pretvoriti u prepoznatljivu umetničku formu. Jedan od načina je bio snimati film po pozorišnim komadima sa poznatim glumcima. Velika imena trebalo je da privuku gledaoce u bioskop, dok su poznati pozorišni komadi privlačili srednju klasu. Film se transformisao iz potencijalno-štetne zabave nižeg nivoa do ozbiljne zabave za celu porodicu. Gabler tvrdi da je želja da ostave svoju prošlost i postanu prepoznatljiv deo američkog društva, dovela jevrejske producente do toga da idealizuju novu domovinu u svojim filmovima. Upravo zbog toga što nisu pripadali elitnom društvu, stvorili su svoj san o Americi. Budući da je film postao najvažniji medij u 20. veku, ova vizija Sjedinjenih država prožela je celokupnu američku kulturu. "Američki san bio je pronalazak jevrejskih imigranata".

Billy Wilder